

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בלק

(חלק יח — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בלק

262

בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א"ל. בפירושו העתיק רש"י את התיבות „כעת יאמר ליעקב וגו'” ופירש: עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חיבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל א"ל וזהו שנאמר⁶ והיו עיניך רואות את מוריך, דבר אחר יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה אינן צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומה גזרותיו במרום אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזירת המקום או אורים ותומים מגידים להם. ואונקלס לא תרגם כן.

ולכאורה:

(א) היכן מרומזת (ובמה נוגעת לפשט) בלשון הפסוק כל האריכות בפרש"י כאן – ובפרט בפירוש הראשון?

(ב) מהו הקושי בכל אחד מפירושי אלו, שמטעם זה נזקק רש"י לשניהם?

(ג) כיון שהקדים רש"י את הפירוש הראשון לשני, הדבר מורה שהוא קרוב יותר לפשט – במה פירוש זה קרוב יותר לפשוטו של מקרא?

(ד) מה בא רש"י להשמיענו בסיום דבריו „ואונקלס לא תרגם כן” – הלא

א. כבר נתבאר בעבר בארוכה, אשר אף שרש"י בפירושו על התורה מפרש פשוטו של מקרא, ובמקום שמביא בפירושו דרשות רז"ל, יש לדרשות אלו הכרח ע"פ פשט¹ – אעפ"כ מוצאים אנו שבדברי בלעם בפרשתנו הביא רש"י ריבוי דרשות רז"ל, שלא ע"ד הרגיל כלל בפירושו.

וההסברה בזה: בתורה – בפשוטו של מקרא – נאמר בפירוש „וישא משלו”², וא"כ מובן, ש(אף) לפי דרך הפשט פירוש כתובים אלה אינו (מוגבל) ע"פ פירושן הפשוט של התיבות³, אלא יש כאן נמשל, היינו שיש בהם (גם) רמזים ודרשות שאינם מפורשים בלשון הפסוק;

אבל יחד עם זה מובן, שאף לדרשות אלו יש הכרח בפשט הכתוב, והן שייכות ונוגעות להבנת הכתוב⁴.

עפ"י צריך להבין את הד"ה הב' בפירוש רש"י על הפסוק⁵ (בדברי בלעם) „כי לא נחש ביעקב ולא קסם

(1) כפירושו בפ' בראשית – ראה לקו"ש ח"ה 1 ובהערות שם.

(2) כג (ז. יח). כד (ג. טו. כ. כא. כג).

(3) שעי"ד הפשט מדבר ברמז – ראה פרש"י משפטים כא, יג. ובכללות יותר: כל דברי בלעם אלה ה"ה ענין של נבואה ובלילה (ראה רש"י פרשתנו כב, ה. כב, ח), והרי נבואה (גם לנביאי ישראל) היא בחלום וחזיון (בהעלותך יב, ו. ובפרש"י שם) „בחיזיון” (שם, ח) וא"כ מובן שע"פ דרך הפשט הכתוב אומר דרשני.

(4) ראה פרש"י משפטים שם.

(5) כג, כג.

(6) ישעי' ל, כ.

(7) בכמה כת"י רש"י ליתא.

ברבינו מקומות תרגום אונקלוס אינו כפירוש רש"י, ורש"י אינו מזכיר זאת.

ב. המפרשים⁸ כתבו, שההכרח לפירוש הראשון הוא מן הלשון „כעת” – בכ”ף הדמיון⁹, אשר מזה למד רש"י ש„עוד עתיד להיות עת כעת הזאת”: אין הכוונה לזמן הזה ממש, אלא שבדומה לזמן המוזכר לעיל, „ותרועת מלך בו”¹⁰ (שתוכנו, כפירוש רש"י שם) – „לשון חיבה ורעות”, תבוא עוד עת כזו „כעת”) אשר בה „תגלה חיבתן לעין כל כו”¹¹, ומפרש רש"י מהו תוכן ענין „תגלה חיבתן”.

ולפי הפירוש השני באות תיבות „כעת יאמר ליעקב” בהמשך להתחלת הכתוב „כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל”: בשעה שבני ישראל צריכים לדעת דבר מה, נמסר להם הדבר ע”י הנביאים או האורים ותומים.

ולפ”ז, לפירוש הראשון קשה, אשר התוכן ד„כעת יאמר וגו” אין בו כל המשך להתחלת הכתוב¹¹; ואף לפירוש השני קשה: א) בפשטות „יאמר” הוא לשון עתיד, ולא לשון הווה¹², ב) לשון „כעת”, בכ”ף הדמיון¹¹.

אבל עפ”ז עדיין יש להבין:

א) אין הכי נמי שמוכח מהכתוב שתבוא עוד עת בדומה לעת זו, אשר אז יאמר „ליעקב ולישראל מה פעל א”ל” – אבל מנין הראי לכל הפרטים שהזכיר רש"י, „שהן יושבין לפניו

8) רא”ם, שפ”ח, וראה גו”א.

9) ראה גם באר מים חיים ודבק טוב לפרש"י.

10) כג, כא.

11) ראה רא”ם ומשכיל לדוד עה”פ.

12) ראה משכיל לדוד שם.

ולומדים תורה מפיו ומחיצתו לפנים ממלאכי השרת” ומלאכים אלו דוקא ישאלו „מה פעל א”ל”, ובמה נוגעים פרטים אלו לפשטות פירוש הכתובים.

ב) מדוע הקדים רש"י את הפירוש הראשון לשני – אדרבא, הלא הפירוש השני (על אף הקושי בלשון כנ”ל) מכל מקום קרוב יותר לפשוטו של מקרא¹³, בכך שלפי פירוש זה בא חלקו השני של הפסוק בהמשך להתחלת הכתוב, משא”כ לפי הפירוש הראשון?

וכפי שאכן מצינו במדרש¹⁴, שהפירוש השני (שברש"י) מובא קודם הראשון; ויתירה מזו, הרמב”ן על הפסוק הביא מדברי רש"י רק את הפירוש השני¹⁵.

ג) מלשון רש"י „דבר אחר יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה” מוכח, ש„יאמר” יכול להתפרש (גם) בלשון הווה, ואת טעם הדבר כבר ביאר רש"י (לעיל)¹⁶, כיון שזהו „דבר ההווה תמיד” – „בכל עת”; ואף הלשון „כעת” יש ליישבה על פי הפשט השני

13) ראה רע”ב כאן עה”פ.

14) תנחומא (פרשתנו יד) ובמדב”ר (פ”כ, כ). אלא שבפשטות – ב’ מדרשים הנ”ל אינם במחלוקת, כ”א שמתחלה מפרש תחלת הכתוב „כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל”, והפי’ „ראתה עינו של ישראל יושבין לפני הקב”ה כו” הוא על המשך הכתוב „כעת יאמר ליעקב גו”¹¹. אבל בפי’ מהרז”ו (למד”ר שם) מפרש דראתה עינו את ישראל הוא ד”א ופירוש אחר על הפסוק. וגם הפי’ „הרי את מחזר כו’ ונשאל בהקב”ה” הוא על המשך הכתוב „כעת יאמר ליעקב”.

15) ופי’ הרמב”ן עצמו הוא ג”כ שמדבר בהווה ולא בעתיד.

16) בשלח טו, א.

מתן תורה, שלמדו ישראל את עשרת הדברות מפי הקב"ה^{20*}.

ג) במה נוגע ושייך לכאן ענין „שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו“²¹?

ד. גם צריך להבין עוד דיוקים בפירוש רש"י. ומהם:

א) בפירוש הראשון – מהו לשון „מלאכי השרת“, ולא „מלאכים“ סתם?

ב) „חגו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריד“ – וכי ענינו של רש"י בפירושו על התורה לבאר פסוקים בנ"ך?

ג) בפירוש השני²² הוסיף רש"י (לאחר „ומה פעל אל“), „ומה גזרותיו במרום“ – מהי שייכות הדבר לכאן? ובפרט קשה, שבהמשך הדברים הזכיר רש"י רק „אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם) מה היא גזירת המקום“ ולא „מה פעל אל“.

ה. והביאור בזה:

בלק „שכר“ את בלעם עבור – לכה נא ארה לי את העם הזה²³; ועל כך באה תשובתו של בלעם כאשר „וישא משלו“ בפעם הראשונה, מפני מה אינו יכול לעשות זאת – „מה אקוב גו“ –

– כפירוש המפרשים¹⁷, אשר „כעת“ מובנו: כאשר באה העת שנצרכים הם לדעת דבר מה, הרי זה „נמסר להם ע"פ נביאיהם וכו“.

ג. לכאורה הי' אפשר לתרץ, שהקשר להתחלת הכתוב ע"פ הפירוש הראשון הוא כמאמר הגמרא¹⁸, „כל אדם שאינו מנחש מכניסין אותו במחיצה שאפילו מלאכי השרת אין יכולין ליכנס בתוכה שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת¹⁹ יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל“²⁰ –

אבל אין לומר שזו הכוונה בפירוש רש"י, מכמה טעמים:

א) בדברי רש"י אין אפילו רמז לכך שענין זה ש„מחיצתן לפנים ממלאכי השרת“ הוא תוצאה של „לא נחש גו“.

ב) לפי זה, הרי הדבר לא הי' צריך להתקיים רק לעתיד לבא – „עוד עתיד להיות עת כעת הזאת“: מאחר ש„לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל“ הוא בהווה (כפירוש רש"י), אף התוצאה („יאמר ליעקב וגו“) היתה צריכה לבוא באותו הזמן, וכפי שהי' בשעת

17 ראה שפ"ח עה"פ.

18 נדרים לב, א. ועד"ז – ירושלמי שבת ס"א (כג' ופי' הקה"ע ופ"מ שם. וראה להלן שם בירוש'). וראה אוה"ע עה"פ. וש"נ.

19 כן הוא בע"י (והתיבות כי לא נחש ביעקב וגו' הן בחצאי רבוע), וכ"ה בפי' הר"ן שם (ובירושלמי שם – רק סיום הכתוב). ובגמרא לפנינו לא הובא סיום הכתוב ורק עד „קסם בישראל וגו“.

20 וראה ר"ן שם. עיון יעקב לע"י שם. מפרשים לירושלמי שם. ועוד.

*20 פרש"י יתרו כ, א.

21 גם: מהו הלשון „מה פעל אל“ – דלכאורה מכיון שהמדובר בתורה הול"ל „מה הורה אל“, כבמדבר הנ"ל, ועד"ז בירושלמי שם.

22 ב' הענינים דנביאים ואורים ותומים י"ל שהם לנגד „נחש“ ו„קוסם“. ובפרט כפי ששמע מפרש"י שופטים יח, יוד ש„נחש“ שייך לפעולה משא"כ „קוסם“. ולהעיר מפרש"י שם, יד. וראה לקו"ש חיד"ע ע' 66 הערה 16.

23 כב, ואו.

ו. והביאור בזה: „כעת“ (בכ' קמוצה) מורה על זמן ידוע²⁹ – ומאחר שמדובר כאן אודות חיבת ישראל, מובן שמדובר אודות זמן שבו חיבת הקב"ה לבני ישראל נראתה בגלוי.

וזאת יודע אף בן חמש למקרא, אשר הזמן שבו חיבת הקב"ה לישראל היתה ניכרת בגלוי הי' זמן מתן תורה, שעליו נאמר³⁰: „והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ“, וכביאור רש"י בזה: „אוצר חביב כו' כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת כי לי כל הארץ והם בעיני ולפני לכלום“.

ומזה שנאמר „כעת יאמר ליעקב“, אשר ה"עת" דלעתיד תהי' שווה לעת הידועה, זמן מתן תורה – מובן, שכשם שבזמן מתן תורה למדו בני ישראל תורה מפי הקב"ה עצמו (עשרת הדברות ששמעו מפי הקב"ה), עד"ז „עתיד להיות“, שילמדו „תורה מפיו“ של הקב"ה³¹.

ומאחר ש"חביבה" היא דבר הבא לידי ביטוי בגלוי דוקא ע"י השוואה לאחרים, אשר ביחס אליהם „חיבתן נכרת“ (כנ"ל בפירוש רש"י), ממילא מובן, שבשעה שמדובר אודות לימוד

„כי מראש צורים אראנו וגו'“²⁴ – בזכות המעלות המיוחדות של בני ישראל שמפרטן רש"י בפירושו על פסוקים אלו.

ועד"ז כאשר „וישא משלו“ בפעם הב', פתח ב„לא איש א-ל ויכזב“, שמתעם זה אי אפשר למלא את רצון בלק „להמיתם במדבר“²⁵, והמשיך בפירוט מעלות בני ישראל וחיבתם, אשר הקב"ה מעלים עיניו מעבירותיהם, ואדרבה „תרועת מלך בו“ – לשון חיבה ורעות כו'“²⁶.

ועל זה הוסיף בלעם ואמר, אשר לא זו בלבד שאין כל מקום ל„ארה לי את העם“, אלא להיפך ממש – „כי לא נחש ביעקב“ – „כי ראויים הם לברכה (מצד מעלתם) שאין בהם מנחשים וקוסמים“²⁷.

אבל מאחר שענין זה, שמעלתם ש„אין בהם מנחשים וקוסמים“ מביאה ברכה, מורה על פחיתותו של בלעם (שענינו הוא קוסם)²⁸ – לכן המשיך בלעם לדבר עוד במעלת בני ישראל, ועי"ז הדגיש, שהסיבה לכך שאינו יכול לקיים „ארה לי את העם“ אינה מצד חסרונו (של בלעם), אלא מצד מעלת בני ישראל אשר רמז ב„משלו“ בתיבות „כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א-ל“.

(29) ראה מירא דכיא בפרש"י.

ומ"ש ברא"ם שהוא כ"ף הדמיון שמדמה זמן א' להשני – צ"ע, שהרי נאמר בקמ"ץ, והרא"ם לשיטתו אזיל בפירושו לוירא ית, יוד. אבל ראה מירא דכיא שם. וגם בגו"א עה"פ כאן שכתב שהכ"ף הוא כ"ף הדמיון אינו מפרש כן מצד הדמיון דומן א' להשני, אלא על הזמן שנאמר בהמשך הכתוב.

(30) יתרו יט, ה.

(31) להעיר מתניא פל"ו.

(24) כג, ח ואילך ובפרש"י.

(25) שם, יט בפרש"י.

(26) שם, כא ובפרש"י.

(27) פרש"י בתחלת הכתוב כאן (ג).

(28) ראה פרש"י כב, ז. יהושע יג, כב (הובא

בפרש"י כאן פסוק הבא (כג, כד)). וראה רד"ק יהושע שם. פרש"י טמות לא, ו. רמב"ן שופטים

יח, ט.

עפ"ז מובן מה שהוסיף בלעם והדגיש בהמשך לזה ש"ראויים הם לברכה" מטעם, "כי לא נחש ביעקב", אשר זה שאי אפשר שתשלוט קללה בבני ישראל אינו מפני שהוא (אדם נחש) מנחש וקוסם ואילו בהם, "לא נחש", אלא מצד עצם מעלתם של ישראל, שלעתיד תתגלה חיבתם בכך ש"מחיצתן לפנים ממלאכי השרת"³⁸.

ז. אבל כאן עולה השאלה:

א) הלא בזמן מתן תורה מצינו שבני ישראל אמרו למשה, "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות", וכך הוה, "ויעמוד העם מרחוק"³⁹, וא"כ כיצד יתכן "כעת" שבני ישראל ילמדו "תורה מפיו" של הקב"ה?

ב) ואפילו אם כן הוא, שלעתיד תהי בשנית עת בדוגמת מתן תורה – מדוע שוללת עת זו את קיום, "ארה לי" יותר מעת מתן תורה גופא?

וע"כ הוסיף והביא רש"י: (א) וזהו שנאמר⁴⁰ והיו עיניך רואות את מורידך – היינו שמפורש נאמר בכתוב שהקב"ה יהי, "מורידך" של בני ישראל, ובאופן של "והיו עיניך רואות"⁴¹;

– כי לשון "יאמר" אינו מדגיש הפועל, המדבר, כ"א הנפעל: יאמר לישראל.

(38) ויש להוסיף בזה שאצל בלעם הי' מעלה מיוחדת בזה שבנ"י, מחיצתן לפנים (אפילו) ממלאכי השרת – ע"פ פרש"י ר"פ ויקרא, "לשון שמלאכי השרת משתמשין בו. אבל לנביאי האומות (הם למטה ממלאכי השרת) כו' בלשון ארעי וטומאה שנאמר ויקר אלקים אל בלעם".

(39) יתרו כ, טז, שם, יח.

(40) ונראה שצ"ל כנדפוס א' וב' וכו"כ כתי"רש"י, שנאמר" במקום, וזהו שנאמר".

(41) ולכן הביא רש"י רק פסוק זה ולא הפסוק

התורה (דבר שלאומות העולם אין כל שייכות אליו), על כרחך שבענין זה גילוי החיבה הוא בהשוואה ל"מלאכי השרת"³², כלומר, אפילו ביחס למלאכים שענינם הוא, "לשרת" כביכול את הקב"ה

[לא רק בהיות המלאכים במצב שבו הם ממלאים שליחות (של הקב"ה) למטה, ע"ד שלמדנו לעיל בנוגע למלאכים שבאו לאברהם על מנת למלא שליחות³³ (א' לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות), וע"ד שהי' אצל הגר³⁴ וכיו"ב³⁵, אלא בהיותם משרתים למעלה, כביכול, את הקב"ה];

והיינו, שחיבת בני ישראל, בלומדם תורה מפיו של הקב"ה, תהא ניכרת אף ביחס למלאכים בהיותם משרתים³⁶ – והם ישאלו להם מה פעל א"ל³⁷.

(32) הלשון "מלאכי השרת" הובא גם בפרש"י וירא יח, ט. ותולדות כז, א. יתרו ח, טו. תשא לג, ז. ר"פ ויקרא. ועוד.

(33) וירא יח, ב.

(34) לך טז, ז ואילך.

(35) "מלאך ה' בדרך לשטן" – לבלעם – דפרשתנו כב, כב ואילך. מלאכים ממש דר"פ וישלח. ועוד.

(36) עפמ"ש בפרש"י תשא שם, והי' כל מבקש ה' אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה כו' אומרים להם הרי הוא באהלו של משה – יומתק הלשון בפרש"י, כעת הזאת", שלא קאי רק על זמן מ"ת אלא על כל זמן היות ישראל במדבר, ועוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתן לעיני כל", שגם אוה"ע ידעו ויבינו חבתן זו.

(37) לכאורה יש להקשות למה נאמר בכתוב, "כעת יאמר" ולא ישאלו (כבפרש"י) וכיו"ב? וי"ל שגם מזה הכרח להפירוש שכל הכתובים האלה מדברים במעלתם של ישראל (ראה בפנים סי"א)

„ארה לי“, ואין זה אלא סיום והמשך הענין דתחילת הכתוב „כי לא נחש ביעקב“, שאת הנצרך להם יודעים הם ע"י נביאיהם.

ועפ"ז מובן הטעם שנקט רש"י את הפירוש הראשון כפירוש העיקרי בפשוטו של מקרא: מאחר שמדובר כאן אודות דברי בלעם שבהם בירך את ישראל ודיבר במעלתם, מובן, שהפירוש הקרוב יותר לפשט הכתובים הוא הפירוש בדבריו המביע יותר את מעלתם של ישראל.

ט. אבל מסתבר לומר, שאף לפי הפירוש השני המשך דברי בלעם מוסיף על שלפניו בהסברת הטעם ש„ארה לי“ אינו יכול להתקיים:

בלעם ידע שהקב"ה אינו רוצה בכך; אבל הוא סבר שביכלתו לכוון לשעה „שהקב"ה כועס“⁴⁵ ואזי יוכל „ארה לי“. ולכן הוסיף רש"י בפירוש השני „ומה גזרתו במרום“ – „נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזרת המקום“ –

היינו, שאף לפי הפירוש השני המשך הפסוק „כעת יאמר ליעקב ולישראל גוי“ הוא הוספה בשלילת הקללה ע"י בלעם – מאחר שאפילו ב„שעה שהקב"ה כועס בה“ הנה בני ישראל יודעים זאת ע"י נביאיהם והאורים ותומים, ומבטלים את הגזירה ע"י תשובה כו/⁴⁶.

(45) ראה פרש"י כג, ח.

(46) עפ"ז יובן הלשון „נמסר להם ע"פ נביאיהם כו“ – דלכאורה: השלילה דמנחש וקוסם היא, דהם שואלים לנביאיהם ואור"ת, וא"כ הול"ל דשואלים לנביאיהם ואור"ת – כי עפ"ז מודגשת גם בזה מעלת ישראל (ע"ד בפי' הא'), שאינם צריכים לשאול אלא שנמסר להם מה

ב) „שהן יושבין לפניו“, היינו שלא יהי' זה רק פעם אחת ולזמן קצר, אלא באופן של „יושבין“ – בקביעות⁴², כמו שכבר פירש רש"י⁴³, „אין תשב אלא לשון עכבה“⁴⁴.

ח. ועדיין יש לשאול: מאחר שסוף-סוף זהו ענין שיהי' לעתיד – כיצד פועל הדבר את שלילת היכולת ד„ארה לי“ עתה?

ולכן הביא רש"י „דבר אחר“, אשר „יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה כו' כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה כו' אינן מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם כו“ –

אשר לפ"ז זהו ענין שבהווה, ולא (רק) דבר שיתקיים לעתיד.

אבל לפי הפירוש השני קשה, דעפ"ז נמצא ש„כעת יאמר ליעקב ולישראל גוי“ אינו מוסיף על זה ש„ראויים הם לברכה“ ועל זה שאין בלעם יכול לקיים

הראשון שהובא במדרש וגם לא הכתוב (ישעי' מ ה), „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר“ – כי דוקא בפסוק זה מפורש שהקב"ה יהי' „מוריך“.

(42) ועפ"ז יובן גם הלשון „והם ישאלו להם מה ענן איל“ ולא מה הורה וכיו"ב כנ"ל הערה 21 – כי מעלתם למעלה אינה מספיקה באמירת בלעם לבלק שמשו"ז אא"פ לקללם, כ"א דוקא ע"ז שמעלתם למעלה פועלת לנטוה, שלכן מלאכים ישאלו מה ענן הקב"ה למטה. ולהעיר גם מפ"מ לירושלמי שם (ד"ה ואומרין להם).

(43) תוריע יב, ד. ובפרש"י פרשתנו כב, ח: וישבו „לשון עכבה“.

(44) ובפרט ש„יושבין לפניו“ הוא לא רק יתור לשון (שהי' אפ"ל „שהן לומדים תורה מפיו“) אלא שגם תמוה, דלכאורה „לפניו“ צ"ל „עומדים ולומדים תורה מפיו“ של הקב"ה (ולהעיר מבהעלותך ט, ח „עמדו ואשמעה“). ועכצ"ל שהכוונה להדגיש שיהי' בקביעות כנפנים.

בעתיד מכריעה מעלה קטנה יותר בהווה.

אבל באמת א"א ללמוד כן מפרש"י זה, ומב' טעמים: א) רש"י מפרש כן בדברי בלעם, נביא באומות העולם ע"ד נביאי ישראל^{48*} – ולכן בעיניו מה ש"נמסר להם ע"פ נביאיהם" אינה מעלה גדולה כ"כ כהלימוד "מפיו" של הקב"ה. ב) ועיקר: לפי הפירוש הראשון אין זו רק מעלה שתהי' לעתיד, אלא זוהי מעלה גם בהווה, ובעתיד יתוסף עוד ש"תגלה חיבתן לעין כל" – בעתיד תתגלה לכל חיבה זו ומעלה זו של ישראל.

וממילא מכאן אינה ראי' לענין שבו המעלה תתחדש רק בעתיד, שאף בזה נאמר שהיא מכריעה את ההווה.

יא. ע"פ כל הנ"ל רואים אנו שהתוכן העיקרי בכל דברי בלעם הוא – המעלות הנפלאות של ישראל,

אשר בלעם הוכרח להדגישן, וכמה וכמה פעמים – כדי להצטדק ולתרץ עצמו אל מול תביעות בלק כמה וכמה פעמים, "ארה לי", "וקבנו לי" וכו',

ולכן הנה ע"פ פשוטו של מקרא, וגם ע"ד הדרוש והרמז, פירוש הכתובים ב"משלו" הוא – הדיבור במעלתם של ישראל.

ולפיכך הדגיש רש"י את התמיהה שבדבר: בכל הפסוקים בפרשתנו הנה בכמה וכמה מקומות⁴⁹ פירוש הכתוב הוא "כתרגומי", וכן תרגם אונקלוס⁵⁰ (או עכ"פ בתוספת עוד פירוש),

י. עפ"ז י"ל, שהחילוק בין שני הפירושים תלוי בשקלא וטריא בשאלה כללית, ואף בהלכה⁴⁷ – מה גובר ומכריע: מעלה גדולה יותר שתהי' לעתיד, או שמא מעלה קטנה יותר שישנה כבר בהווה⁴⁸.

לפי הפירוש הראשון נמצא, ש"כעת יאמר ליעקב ולישראל" פירושו ש"ראויים הם לברכה" ולא יתכן כלל כל מקום לקללה, מצד מעלתם הגדולה בזה ש"תגלה חיבתן לעין כל", ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת, אבל מעלה זו היא ענין ה"עתיד להיות".

ואילו לפירוש השני – אדרבה, מעלתם אינה גדולה כ"כ, יש מקום לכעסו של הקב"ה עליהם וענין הקללה אינו מושלל, ורק מפני ש"נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזרת המקום" הרי הם נשמרים שתתבטל גזירה זו ולא תצא אל הפועל. אבל לאידך זוהי מעלה הקיימת בכל עת – בהווה.

ועפ"ז נמצא, לכאורה, אשר מסדר הפירושים ברש"י אפשר להכריע שדעתו, ע"ד הפשוט, שמעלה גדולה

גזרותיו במרום בלי שאלה. ולכן מפריד רש"י ואומר, "או אית' מגידים להם", ולא כללו "נמסר להם ע"פ נביאיהם ואית'*", כי הגדת אית' הוא באופן דמענה לשאלה.

47) ראה שדי חמד אסיפת דינים מע' יוהכ"פ ס"א ס"ק י. וש"נ. וראה גם כללים שם מע' ז' כלל ג.

48) ראה בכ"ז – לקו"ש חט"ו ע' 453 ואילך. חט"ו ע' 398 ס"ו ואילך. חט"ו ע' 73 ואילך. ועוד.

* ברמב"ן הביא מפרש"י הלשון "נאמר להם כו" וכו' בדפוס א' וב' ובכו"כ כתי' רש"י. וג"כ מתאים להמבואר בפנים, שהרי לא כתב "אומרים להם" וכי"ב.

48*) רש"י כב, ה.

49) אולי י"ל הטעם כי בלעם הרי הי' מפתור ארס (דברים כג, ה. אונקלוס בפרשתנו כב, ה).

ברורות ממי שגילה דבריו ע"י עבדיו, ויתר על כן – הוא לומד מפיו של הקב"ה ופשיטא שהוא נמצא יחד עם הקב"ה – הקב"ה קורא ושונה כנגדו⁵², עד ש"מה להלן (בשעת מתן תורה) באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן"⁵³ כך.

ומאחר שמתקיים בו „תמים תהי' עס ה' אלקיך"⁵⁴ – יחד עם הקב"ה – אין לו להתפעל גם מזה ש"רגשו גוים" ו"לאומים יהגו"⁵⁵, בודעו שזהו „ריק"; ואפילו אם יצא הדבר מאת מלך או שר (כבלק מלך מואב) או מאחד מנביאי אומות העולם, ע"ד בלעם, מפני שגם הם יודעים (ומזלייהו חזי – רואה זאת) את מעלתם הנפלאה של ישראל אשר „מחיצתן לפנים (אפילו) ממלאכי השרת".

עד שכל אומות העולם מוכרחים להודות שבני ישראל „ראויים הם לברכה" מפני ש"אין בהם מנחשים וקוסמים", היינו שאינם מתחשבים כלל בחוקות והנהגות הגוים, אלא עומדים בחוזק באמונתם בתורה.

ואזי, תמורת זאת שיפריעו ח"ו לבני ישראל – הרי הם מברכים ומסייעים לבני ישראל שלא יחסר להם מאומה, ואדרבא, ובפרט ביציאתם בקרוב ממש ממדבר הגלות וכניסתם לגאולה

ואילו בפסוק זה ישנו יוצא מן הכלל (גם לגבי הפסוקים שלאחריו), „ואונקלס לא תרגם כן" (כאף אחד מב' הפירושים) – ובחר דוקא בפשוטו של מקרא ממש – בתמי',

ואע"פ שרש"י סובר באופן אחר, כיון שמדובר כאן ב„משלו" (כנ"ל) וכל הפסוקים מדברים במעלתם של ישראל, לא רצה רש"י לשלול לגמרי את פירושו, ובהסברה, אשר „ואונקלוס" – אשר דרכו היא פשוטו של מקרא אפילו במקום שרש"י כותב „אין המקרא הזה אומר אלא דרשני"⁵⁰ וכיו"ב – „לא תרגם כן", לשיטתו שהיא אף שיטת רש"י בשאר כתובי התורה.

יב. אחת מן ההוראות שאפשר ללמוד מהנ"ל:

לא זו בלבד שהגילוי שע"י הנביאים הוא פעולה נמשכת בהווה, ובכל זמן ישנן הוראות ברורות, אשר גילה דבריו ע"י עבדיו ראשי אלפי ישראל עיני העדה בכל דור ודור – אלא אף זה שבני ישראל לומדים תורה מפיו של הקב"ה הי' לא רק פעם אחת בזמן מתן תורה, במדבר, אלא כך הוא בכל עת, שבעת שיהודי לומד תורה כדבעי – מתקיים „תען לשוני אמרתך"⁵¹ והוא לומד זאת מפיו של הקב"ה; אלא שעתה הדבר הוא בהעלם ולעתיד „תגלה חיבתך לעין כל".

וממילא מובן, שאין ליהודי להתפעל מפני המלעיגים על לימוד התורה וקיום המצוות, ובפרט בהפצת התורה והיהדות, שכן יש בידו הוראות

(50) בראשית א, א.

(51) ראה לקו"ת סוכות פא, ג. שה"ש מד, ב.

(52) יל"ש איכה רמז תתרלד. תדבאר רפי"ח.

(53) ברכות כב, א.

(54) שופטים יח, יג (ובפרש"י שם). והיא

הקדמה להכתוב שלאח"י שם „הגוים גו' אל מעוננים ואל קוסמים וגו'", ראה רמב"ן שם. אבל

ראה לקו"ש ח"ד ע' 64 ואילך.

(55) תהלים ב, א.

האמתית, בארץ הקודש (היפך כוונת ועמדו זרים ורעו צאנכם⁵⁸, בגאולה בלק)⁵⁶,
האמתית והשלימה בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ בלק תשל"ז)

כאשר „תגלה חיבתן לעין כל“, והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך⁵⁷,

(56) ראה פרש"י כג, יט.

(57) ישעי' מט, כג.

(58) שם סא, ה.

